

УДК 7.071:27-72] (477.84)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-1-13>**Наталія ДАЦЮК,**

orcid.org/0000-0003-2548-3638

асистент кафедри образотворчого мистецтва, дизайну та методики їх навчання
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна) nat.datsyuk@gmail.com

МИСТЕЦЬКА СПАДЩИНА КОРНИЛА УСТИЯНОВИЧА В ОЗДОБЛЕННІ ЦЕРКВИ НЕПОРОЧНОГО ЗАЧАТТЯ ПРЕЧИСТОЇ ДІВИ МАРІЇ У СЕЛІ БУЦНІВ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

У статті досліджено творчість українського художника XIX століття Корнила Устияновича та його внесок у розвиток сакрального монументального живопису у контексті творення «українського національного стилю» на теренах Тернопільщини; проаналізовано настінні розписи та іконостас церкви Непорочного Зачаття Діви Марії в с. Буцнів на Тернопільщині.

Встановлено, що кінець XIX століття на території Тернопільської області був складним для мистецької діяльності. Політичне життя на початку Першої світової війни сприяло роздумам про роль національних традицій і потребу віри. Іконографія стінописів Корнила Устияновича цього періоду враховує національні традиції та передові течії європейського малярства того часу. Образ Мойсея був використаний художником, як втілення ідеї національної свідомості українців, який символізував провідника та лідера українського народу, засвідчуючи більше політичний, ніж релігійний підтекст для досягнення мети визволення та просвітлення народу у важкий час. Сакральне мистецтво в оздобленні храмів отримало новий поштовх для творчого розвитку.

Одним з видатних об'єктів спадщини великого майстра, представника Віденської школи живопису у царині сакральної поліхромії, що зберігся до нині, є церква Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії в селі Буцнів Тернопільської області, яку він розписав у 1894 році. Іконостас для сакральної будівлі (1895) виконаний згідно ескізу К. Устияновича. Конструкція двоярусної привітарної відгороди складається із шести мурованих невеличких колон, оздоблених накладними дерев'яними різьбленими деталями. Усі ікони виконані в реалістичному стилі, що характерно для тогочасного європейського мистецтва.

Митець ставив за мету поєднання індивідуального стилю з традиційною структурою, розвитку національної самоідентифікації українського народу та підвищення рівня його культури. К. Устиянович своєю працею проклав шлях для багатьох інших мистецьких діячів, намагаючись вирішити поставлені завдання по-своєму, виходячи з власного досвіду та знань історії та релігії із збереженням традицій. Велика спадщина художника, серед якої однією з головних галузей був монументальний живопис храмів, підняла українське мистецтво на вищий рівень в період першої половини XX століття і сприяла утворенню українського національного стилю.

Ключові слова: сакральне мистецтво, ікона, стінопис, національні традиції.

Nataliia DATSIUK,

orcid.org/0000-0003-2548-3638

Assistant at the Department of Fine Arts,
Design and Methods of their Training

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
(Ternopil, Ukraine) nat.datsyuk@gmail.com

THE ARTISTIC HERITAGE OF KORNILYLO USTIANOVYCH IN THE DECORATION OF THE CHURCH OF THE IMMACULATE CONCEPTION OF THE MOST PURE VIRGIN MARY IN THE VILLAGE OF BUTSNIV IN THE TERNOPIL REGION

The article examines the work of the 19th-century Ukrainian artist Kornilylo Ustianovich and his contribution to the development of sacred monumental painting in the context of the creation of the "Ukrainian national style" on the territory of the Ternopil region; the wall paintings and iconostasis of the Church of the Immaculate Conception of the Virgin Mary in the village were analyzed. Butsniv in Ternopil region.

It was established that the end of the 19th century in the territory of the Ternopil region was difficult for artistic activity. Political life at the beginning of the First World War contributed to thinking about the role of national traditions and the need for faith. The iconography of Kornilylo Ustianovich's wall paintings of the end of the 19th century takes into account national traditions and advanced trends in European painting of that time. The image of Moses was used by the artist as an embodiment of the idea of national consciousness of Ukrainians, who symbolized the guide and leader of the Ukrainian people, testifying to a more political than religious subtext for achieving the goal of liberation and

enlightenment of the people in a difficult time. Sacred art in the decoration of temples received a new impetus for creative development.

One of the outstanding objects of the legacy of the great master, a representative of the Viennese school of painting in the field of sacred polychromy, which has survived to this day, is the Church of the Immaculate Conception of the Most Holy Virgin Mary in the village of Butsniv, Ternopil region, which he painted in 1894. The iconostasis for the sacred building (1895) was made according to a sketch by K. Ustianovich. The structure of the two-tiered altar fence consists of six small masonry columns decorated with overhead carved wooden details. All icons are made in a realistic style, which is characteristic of the European art of that time.

The artist aimed to combine an individual style with a traditional structure, develop the national self-identification of the Ukrainian people, and raise the level of their culture. With his work, K. Ustianovich paved the way for many other artistic figures, tried to solve the tasks in his own way, based on his own experience and knowledge of history and religion while preserving tradition. The great heritage of the artist, among which one of the main branches was the monumental painting of temples, raised Ukrainian art to a higher level during the first half of the 20th century and contributed to the formation of the Ukrainian national style.

Key words: sacred art, icon, murals, national traditions.

Постановка проблеми. В кінці XIX століття територія Тернопільської області була розділена між двома імперіями: з одного боку Східна Галичина, до якої належали більшість районів Тернопільської області, в складі Австро-Угорщини, з іншого боку – волинська частина Тернопільщини (Шумщина, Лановеччина та Кременеччина) в складі царської Росії. Сакральне мистецтво й архітектура набували відмінних рис на цих територіях. Скасування уніатства у 1839 році сприяло перебуванню церков на православний лад. Сакральне мистецтво у галицькій частині Тернопільщини формувалося під впливом соціально-політичних та релігійно-культурних змін, що відбувалися перед Першою світовою війною.

У кінці XIX століття художники зі Східної Галичини розпочали пошук «національного стилю» у сакральному мистецтві. Великим кроком для цього став Собор ГКЦ, що відбувся у Львові у 1891 році, під час якого були обговорені питання обрядовості та сакрального мистецтва. Корнило Устиянович став одним з перших митців, який за допомогою створення художнього образу Мойсея сприяв ідеї розбудови національної свідомості вірян. Художнє оформлення храмів отримало новий поштовх для розвитку національного сакрального мистецтва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сторінка історії західноукраїнського сакрального мистецтва кінця XIX століття залишається недостатньо вивченою, включаючи всі аспекти історичного та культурного розвитку цих земель. Починаючи з кінця 1990-х років і до першої чверті 2000-х, з'явилася значна кількість наукових публікацій, що стосуються цієї теми. Зокрема, необхідно назвати таких сучасних українських дослідників, що писали про митців XIX – XX століття, як: Ю. Бірюльов, Д. Степовик, І. Гах, І. Дундяк, О. Дячок та ін.

Мета статті – розглянути особливості монументальних розписів та іконостасу художника

Корнила Устияновича у церкві Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії в селі Буднів Тернопільського району, Тернопільської області.

Виклад основного матеріалу. Вивчаючи українське сакральне мистецтво дослідниця І. Дундяк зазначила: «...на зламі XIX–XX ст. відбулась переорієнтація українського церковного малярства на пошук нової мистецької мови. Постійна боротьба новаторства й консерватизму на тлі існуючих традицій народного релігійного мистецтва почала виробляти своєрідні новітні стилі церковного живопису, якому не властивий механічний еклектизм» (Дундяк, 2019: 139). Митці кінця XIX століття розуміли не лише біблійний зміст монументальних розписів у храмах, а й їхню емоційно-виховну роль у формуванні національної свідомості вірян, у той час, коли не було державності (Дундяк, 2019: 142). Прикладом активного підхоплення цих ідей стала тема зображення провідника й народного лідера через створення образу Мойсея. Художнє облаштування храмів отримало новий поштовх до розбудови національного сакрального мистецтва (Дацюк, 2024: 63). Здобуваючи освіту у Відні, Римі, Парижі, Кракові, Мюнхені та інших містах Західної Європи, молоді художники наприкінці XIX – на початку XX століття прагнули створити свій власний національний стиль. Вони відкрили новий жанр сакрального мистецтва – ікону-картину, де велику увагу приділяли зображенню оточуючого середовища, пейзажу та інтер'єру. Іконні образи ставали більш живописними та ілюстративними в той час, коли відбувалися важливі історичні події, додаючи деталі епохи, зберігаючи при цьому свою святість і символізм (Дацюк, 2024: 65).

Кожен із митців по-своєму прагнув наблизити образи святих до умов України, що надавало їм нового світосприйняття та оригінальності, а храм можна було б розглядати як величезний мистецький твір, в якому архітектурні деталі, живопис та

інші складові, у тому числі внутрішнє оформлення, поєднуються у єдине ціле. Таких збережених пам'яток мистецтва на території Тернопільської області небагато. Серед них можна виділити церкву Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії у селі Буцнів Великоберезовицької селищної громади, Тернопільського району, в якій збереглися монументальні розписи та іконостас К. Устияновича.

Видатний український митець Корнило Устиянович народився 22 вересня 1839 року в селі Вовків, Пустомитівського району, Львівської області в родині священника, пароха церкви Введення Пресвятої Богородиці поета, письменника та громадського діяча Миколи Устияновича. Він був старшим серед 10-ти дітей у сім'ї. Початкову освіту Корнило здобув у селі Дуліби, в приватній школі учителя Романчука, доброго педагога й вихователя. Саму школу жартома називали «академією в Дулібах». Там вчилися діти нечисленної національно свідомої української інтелігенції. Подальші роки навчання митця пройшли в домініканській та бернардинській гімназіях м. Львова та василіянській гімназії м. Бучача (Миколаїв над Дністром, 2024).

Мистецьку освіту здобув у Віденській академії мистецтв (1858–1863), де навчався у видатних художників Християна Рубена (1805–1875), автора картини «Відкриття Колумбом Америки», фрески в Празькому Бельведері; Йозефа фон Фюріха, (1800–1876), майстра і реформатора церковного живопису; Карла Вурцінгера (1817–1883) і Карла Блааза (1815–1892), автора фресок у Віденському арсеналі на кафедрі історичного малярства. Додатково у Віденському університеті слухав лекції з історії архітектури і скульптури Гартвіга Егера (1819–1872) та з історії мистецтва Ервіна Айтельбергера. Педагоги мали вплив на творчість Корнила Устияновича, якого потім нещадно критикували за схильність до академізму, особливо театрального рисунку. Академізм в малярстві був характерним для художньої школи Відня того часу. Тематика міфології, релігії, стародавньої історії була присутня у творчості художників (Кравченко, 2013).

Кирило Устиянович познайомився з польськими художниками Артуром Гротгером (1837–1867), родом з с. Отиневичі на Жидачівщині, майстром польського романтизму, співцем польського повстання 1863–1864 р.р., Анджеєм Броніславом Грабовським (1833–1886), Леопольдом Леффлером, (1828–1898), які жили ідеями польсько-українського єднання, спрямованого проти загарбницької політики Росії а також з Броніславом Залеським, польським письменником і художником, який разом з Тарасом Шевченком перебував на засланні в Оренбурзі (Миколаїв над Дністром, 2024).

Українське образотворче мистецтво у Галичині робило тільки перші кроки. Праця митців вимагала відповідного фінансування, а меценатів, яким

було потрібне українське мистецтво, у Галичині було небагато. Замовниками було в основному церковне керівництво, яке орієнтувалося на існуючі традиційні розписи. У багатьох напрямках живопису Корнило Устиянович прокладав новий шлях. Окрім оздоблення церков, він писав портрети і пейзажі, монументальні історичні картини, працював як графік-ілюстратор і карикатурист. Художник відзначився в церковному монументальному малярстві. Першою з робіт в галузі церковного монументального живопису є оформлення церкви архистратига Михаїла в Коломиї (1863 р.). У цьому ж місті 1864 року він малює історичні картини «Битва під Зборовом» та «Роман, князь Галича» а також починає працювати над полотном «Смерть козака Нечая». У 1882–1883 роках редагував й ілюстрував сатирично-гумористичний журнал «Зеркало», працював сценографом в театрі «Руської Бесіди» у Львові (Давилюк, 2014).

Корнило Устиянович своєю працею прокладав шлях для багатьох інших мистецьких діячів. Підсумовуючи 40-річчя своєї мистецької діяльності, він писав: «Півсотні церков має мої ікони, п'ятнадцять – іконостаси, одинадцять – стінописи, у сімох залишив я, крім декоративних картин, вартісні твори мистецтва за час від 1862 р. до 1902 р.» (Миколаїв над Дністром, 2024).

Прикладом активного підхоплення ідеї національної самосвідомості українців став образ Мойсея – як уособлення провідника та лідера українського народу. Радше політична, ніж релігійна, тематика торкалася мети здобуття свободи та просвітлення народу в нелегкий час (Миколаїв над Дністром, 2024). Вперше образ Мойсея (1887) К. Устиянович створив для церкви Преображення Господнього у Львові.

Одним з визначних місць спадщини великого художника є Церква Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії в с. Буцнів Тернопільської обл., яку митець оздоблював у 1894 р. Для цієї роботи сам добирав собі помічників, звичайно талановитих людей, які змогли б, крім технічної роботи, виконати за його проектами окремі композиції. Одним з таких художників, що працював разом з Устияновичем, був Степан Томасевич, родом з Микулинець, а також майстри Гладкий та Хомик (Миколаїв над Дністром, 2024).

Після Львівського псевдо собору з ліквідації ГКЦ, який відбувся 8–10 серпня 1946 року греко-католицькі парафії були або ліквідованими, або проголошені православними. Церква в с. Буцнів перейшла до Московського патріархату і діяла до 1990 року. У 70–80 х р.р. ХХ століття ПЦУ МП пробувала реставрувати внутрішнє оздоблення храму. «Відновленням» піддали у склепінні нави медальйон «Внебовзяття Богородиці» (рис. 1), де з Діви Марії зробили Ісуса Христа, домалювавши бороду і вуса. Згідно з католицьким догма-

том, після смерті Богородиці, її душа та тіло були взяті до Небес Богом та коронована Королевою Небес. При проведенні реставрації були загублені основні її принципи: колорит небесного дна занадто яскравий, не сформований цільно. Фігури ангелів при такій розкладці кольору загубилися і стали не виражені в композиції (не підкреслена їх роль). Кольорова розкладка дещо розсіяна та розсипана – дрібні частини елементів, а саме одяга Богородиці в стриманих тонах, які не проявляють себе в загальному колориті роботи. У даному випадку потрібно було скомпонувати колір одягу Діви Марії, щоб проявився композиційний центр картини. Також реставрації піддалися монументальні розписи в основі яких сюжети «Жертвоприношення Ісаака» та «Трьох святих».

У розписах центральної нави без реставраційних втручань розміщені такі сюжети: «Христос та самарянка» і «Христос учитель» (рис. 4). Тут прослідковується класична школа живопису: збережений первинний колорит; не застосовані барви, які випадають із загальної палітри; композиція сформована за класичними тенденціями – фігури розміщені логічно так, щоб спрямувати увагу на головну постать Христа. У вітрилах, де розміщують євангелістів, К. Устиянович зобразив рівноапостольного князя Константина, сотника Лонгіна, святу Катерину Єгипетську, святу Олену (рис. 3). Пророка Мойсея художник відобразив на горі Синай (рис. 2). У правій руці він тримає скрижаль, лівою тримається за виступ гори, звернувши свій погляд вниз на єврейський народ. На іконі із зображенням апостола Петра показана цікава деталь – на дальньому плані в глибині картини зображена дерев'яна церква яка могла б реально існувати в околицях с. Буцнів.

Храм у Буцневі є найбільшим доробком художника-академіста, представника Віденської школи живопису у царині сакральної поліхромії, що зберігся до нині. Іконостас для церкви (1895) виконаний згідно ескізу К. Устияновича, який зберігся в архіві о. Ізидора Глинського (1860–1931), пароха Буцнівської церкви, який був замовником на виконання робіт по оздобленні храму. Конструкція двоярусної привітарної відгороди складається із шести мурованих невеличких колон, оздоблених накладними дерев'яними різьбленими деталями. Намісний ряд заповнюють ікони Богородиці з Дітям (рис. 5) та Ісуса Христа. На іконі «Богородиця з Дітям» художник зобразив маленького Ісуса на руках у Діви Марії вбраним у вишиванку зеленого кольору, тулуб Дитятка повернутий до Марії а голова розвернута до глядача. Усі ікони виконані в реалістичному стилі, що характерно для тогочасного європейського мистецтва (Дацюк, 2024: 104).

Цокольний ряд містить дві ікони з сюжетами зі Старого Завіту: «Адам і Єва в Едемському саду» (розміщена під іконою Богородиці з Дітям) та

«Жертвоприношення Каїна і Авеля» (під іконою Ісуса Христа). Царські врата, дяконські двері і дві крайні перегородки виконані у стилі бароко з ажурним дерев'яним різьбленням, в які вмонтовані круглі медальйони із сюжетами зі Святого Письма. Царські врата містять погрудне зображення чотирьох євангелістів у круглих медальйонах. У дяконських дверях праворуч від Царських врат вмонтовані два медальйони із сценами: «Різдва Христового» та «Хрещення Ісуса Христа в Йордані» (Дацюк, 2024: 104).

На ажурній перегородці, що розташована праворуч дяконських дверей бачимо ікони «Воскресіння Христове» (рис. 6) і «Вознесіння Господнє». Надзвичайно живописна ікона «Воскресіння Христове», на якій зображений Ісус Христос у повний ріст з коротким руським волоссям, на ньому тільки біла набедрена пов'язка і червоно-коричневий хітон, накинутий на праве плече. Постаць Ісуса випромінює світло, Він в активному русі, погляд Його звернутий вгору, на тілі відбиваються рожево-помаранчеві кольори сонця. У лівому нижньому куточку композиції намальований приголовний вартувий. Багатство кольорів на цій іконі привертає увагу і сприймається по-сучасному (Дацюк, 2024: 105). Ліворуч Царських врат, дяконські двері містять сюжети: вгорі «Благовіщення Пресвятої Богородиці», під ним «Успіння Пресвятої Богородиці». Ліворуч дяконських дверей на ажурній перегородці міститься сцена «Введення в Храм Пресвятої Богородиці». За словами настоятеля храму о. Є. Кобильника, реставрація ікон іконостасу проводилась у 2005 році. Оригінальні первісні кольори, очевидно, збереглися на іконі «Воскресіння Христове» (Дацюк, 2024: 105).

Мистецька спадщина Корнила Устияновича зберігається переважно у Львівському національному музеї та в музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Йосафата Кобринського в Коломиї (Давилук, 2014).

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що іконографія стінописів Корнила Устияновича кінця XIX століття враховує національну традицію та передові течії європейського малярства того часу. Митець ставив за мету поєднання індивідуального стилю з традиційною структурою, розвитку національної самоідентифікації українського народу та підвищення рівня його культури. К. Устиянович своєю працею прокладав шлях для багатьох інших мистецьких діячів, намагався вирішити поставлені завдання по-своєму, виходячи з власного досвіду та знань історії та релігії із збереженням традиції. Велика спадщина художника, серед якої однією з головних галузей був монументальний живопис храмів, підняла українське мистецтво на вищий рівень в період першої половини XX століття і сприяла утворенню українського національного стилю.

Рис. 1. Настінний розпис в склепінні нави церкви у с. Буцнів «Внебовзяття Богородиці»

Рис. 2. Настінний розпис церкви у с. Буцнів «Мойсей»

Рис. 3. Монументальний розпис вітрил церкви с. Буцнів

Рис. 4. Настінний розпис церкви с. Буцнів «Христос учитель»

Рис. 5. Намісна ікона Богородиці з Ієсусом з іконостасу с. Буцнів

Рис. 6. Ікона «Воскресіння Христове» з іконостасу с. Буцнів

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бірюльов Ю. Мистецтво львівської сецесії. Львів: Центр Європи, 2005. 184 с.
2. Гах І. Епоха митрополита : українське образотворче мистецтво першої половини ХХ століття. Львів : Манускрипт, 2017. 192 с.
3. Дацюк Н. Сакральне мистецтво в оздобленні храмів Тернопільщини ХХ – початку ХХІ століття дис. доктора філософії : спец. 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2024. 169 с.
4. Дацюк Н. Становлення сакрального мистецтва Східної Галичини кінця ХІХ – початку ХХ століття на прикладі церкви Вознесіння Господнього в селі Настасів на Тернопільщині. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Вип. 34 (2). С. 4–11.
5. Двилюк М. Корнило Устиянович і Коломия. 2014 URL: <https://hutsul.museum/museum/articles/k-ustyanowych-i-kolomyua/> (дата звернення 27.08.24).
6. Дундяк І. М. Українське церковне малярство другої половини ХХ – початку ХХІ століть (особливості функціонування, збереження, трансформації та відродження) : монографія / [наук. ред.: М. Р. Селівачов]. Івано-Франківськ : ДВНЗ "Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2019. 404 с.
7. Дячок О. Формування архітектури сакральних комплексів під впливом суспільно-політичних процесів (на прикладі Тернопільської області) дис. ... доктора архітектури : 18.00.01 / Нац. ун-т "Львів. політехніка". Львів, 2020. 542 с.
8. Кравченко Я. Українське життя на академічних полотнах Корнила Устияновича. Газета День №97, (2013) URL: <https://day.kyiv.ua/article/naprykintsi-dnyu/ukrayinske-zhyttya-na-akademichnykh-polotnakh-kornyla-ustyanovycha> (дата звернення 17.08.24).
9. Миколаїв над Дністром. URL: <http://mykolayiv.org/detail/kornilo-ustyanovich/full/> (дата звернення 27.08.24).
10. Степовик Д. Український стиль ікон: творчість Василя Стефурака. Наукове мистецтвознавче і богословське видання «Місіонер», Жовква, 2015. 254 с.

REFERENCES

1. Biriulov Yu. (2005) Mystetstvo lvivskoi setsesii. [Art of the Lviv Secession] Lviv: Tsentrv Yevropy, – Center of Europe. 184 p. [in Ukrainian].
2. Hakh I. S. (2017) Epokha mytropolyta : ukrainske obrazotvorche mystetstvo pershoi polovyny XX stolittia. [The era of the metropolitan: Ukrainian fine art of the first half of the 20th century.] Lviv : Mankuskrypt. – Manuscript 192 p. [in Ukrainian].
3. Datsiuk N. (2024) Sakralne mystetstvo v ozdoblenni khramiv Ternopilshchyny XX – pochatku XXI stolittia [Sacred Art in the decoration of the temples of Ternopil Oblast in the 20th – early 21st centuries] : Doktor filosofii : spets.. 023 – Obrazotvorche mystetstvo, dekoratyvne mystetstvo, restavratsiia : zakhyshehena 2024-02-07; Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka. Ivano-Frankivsk – Doctor of Philosophy thesis: spec. 023 – Fine arts, decorative arts, restoration / Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. 169 p. [in Ukrainian].
4. Datsiuk N. (2020) Stanovlennia sakralnoho mystetstva Skhidnoi Halychyny kintsia XX – pochatku XXI stolittia na prykladi tserkvy Voznesinnia Hospodnoho v seli Nastasiv na Ternopilshchyni [The formation of the sacred art of Eastern Galicia at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries on the example of the Church of the Ascension of the Lord in the village of Nastasiv in the Ternopil Region]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. – Humanities sciences current issues interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University young scientists research papers : coll. of science papers, 34 (2). 4–11 [in Ukrainian].
5. Dvyluk M. (2014) Kornilo Ustyianovych i Kolomyia [Kornilo Ustyianovych and Kolomyia] URL: <https://hutsul.museum/museum/articles/k-ustyanowych-i-kolomyia/> [in Ukrainian].
6. Dundiak I. M. (2019) Ukrainske tserkovne maliarstvo druhoi polovyny XX – pochatku XXI stolit (osoblyvosti funktsionuvannia, zberezhennia, transformatsii ta vidrodzhennia) [Ukrainian church painting of the second half of the 20th – beginning of the 21st centuries (features of functioning, preservation, transformation and revival)]: monohrafia / [nauk. red.: M. R. Selivachov]. Ivano-Frankivsk : DVNZ "Prykarp. nats. un-t im. V. Stefanyka – monograph Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. 404 p. [in Ukrainian].
7. Diachok O. (2020) Formuvannia arkhitektury sakralnykh kompleksiv pid vplyvom suspilno-politychnykh protsesiv (na prykladi Ternopils'koi oblasti) [The formation of the architecture of sacred complexes under the influence of social and political processes (on the example of the Ternopil region)] dys. ... doktora arkhitektury : 18.00.01 / Nats. un-t "Lviv. politekhnika" – National Lviv Polytechnic University 542 p. [in Ukrainian].
8. Kravchenko Ya. (2013) Ukrainske zhyttia na akademichnykh polotnakh Kornyla Ustyianovycha [Ukrainian life on the academic canvases of Kornyl Ustyianovich.] Hazeta Den №97 URL: <https://day.kyiv.ua/article/naprykintsi-dnyu/ukrayinske-zhyttya-na-akademichnykh-polotnakh-kornyla-ustyanovycha> [in Ukrainian].
9. Mykolaiv nad Dnistrom. Kornilo Ustyianovych (2024) [Kornilo Ustyianovych] URL: <http://mykolayiv.org/detail/kornilo-ustyanovich/full/> [in Ukrainian].
10. Stepovyk D. (2015) Ukrainskyi styl ikon: tvorchist Vasylia Stefuraka. [Ukrainian style of icons: the work of Vasyl Stefurak] Naukove mystetstvoznavche i bohoslovske vydannia «Misioner», Zhovkva – Scientific art and theological publication "Missioner". 254 p. [in Ukrainian].